

PAGaidu AIZSARDZĪBA PRET VARDARBĪBU ĢIMENĒ TEMPORARY PROTECTION AGAINST DOMESTIC VIOLENCE

Inese Stepule

Rēzeknes tehnoloģiju akadēmija, e-pasts: esejastep@inbox.lv, tel.26311009

Zinātniskais vadītājs: **Aldis Kaļva** Mg.iur. vieslektors

Abstract. *Due to social and economic changes in society, a person's ability to adapt to changing living conditions has diminished. If a person cannot adapt himself, the people around him, especially family members, suffer from this. These sufferings include such shortcomings as violence, trauma, sexual exploitation of children, etc. The study deals with temporary protection against domestic violence. The topic is relevant, since domestic violence is one of the main public health problems. Every year, a large number of people suffer from domestic violence throughout the world. Unfortunately in Latvia compared to other countries of the European Union, domestic violence is a very big problem. Not only women, but also children, the elderly, as well as men, suffer from domestic violence.*

Keywords: *despot, family, means of protection, suffering, violence.*

Ievads

No cilvēces pirmsākumiem ģimene ir bijusi augstākā vērtība un cilvēka dzīves piepildījums, taču neskatoties uz to, šobrīd ģimene, kā vērtība tiek apdraudēta ik dienu. Ģimenes jēdzienu nav iespējams juridiski precīzi definēt, un likumdevējs to arī nav darījis, jo laika gaitā ģimene, kā cilvēku kopdzīves forma un sabiedrības izpratne par ģimeni pārdzīvojuši būtiskas izmaiņas (Balodis, 2007., 35.lpp.). Augsti laulību šķiršanās rādītāji (Centrālā statistikas pārvalde, 2019.), vardarbība ģimenē (Vjaterē, Vjaterē, 2004., 593.lpp.), kas tiek vērsta pret otru, mazāk aizsargātu, cilvēku, miesas bojājumu nodarīšana, bērnu pamešana novārtā, seksuālā izmantošana – ir tikai daļa no problēmām, ar kurām nākas saskarties valsts līmenī. Latvijā ģimenes tiesības, kā cilvēktiesības, atzītas Satversmes 110.pantā (Latvijas Republikas Satversme, 1922.). Kā norāda Satversmes tiesa, valsts formulē to, kas tiek aizsargāts, taču konkrēti nenorāda, kā šī aizsardzība var tikt īstenota (Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedums, 2004., Nr. 2004-02-0106).

2014.gada 31.martā ir stājušies spēkā grozījumi Civilprocesa likumā (Civilprocesa likums, 1998.), kuri paredz, ka vardarbības upuriem ir iespējams saņemt pagaidu aizsardzību pret vardarbību (Birkavs, Vēbers, 2004., 243.lpp.). Šī norma paredz no vardarbības un vajāšanas cietušajām personām iespēju pēc savas iniciatīvas vai ar bāriņtiesas, vai gan arī ar Valsts policijas (Par policiju, 1991.), gan pašvaldības policijas starpniecību civilprocesa ietvaros vērsties tiesā un lūgt tiesu noteikt ierobežojumus vardarbīgajai personai (Kārtība, kādā novērš vardarbības draudus un nodrošina pagaidu aizsardzību pret vardarbību, 2014.).

Lai izpētītu, vai Civilprocesa likumā veiktie grozījumi ir sasnieguši mērķi, tika apkopoti Tiesu informācijas sistēmā (turpmāk arī - TIS) pieejamie dati (Tiesu informācijas sistēma, 2019.). Dati liecina, ka Rēzeknes tiesā, tai skaitā arī Rēzeknes tiesā Balvos un Rēzeknes tiesā Ludzā (Tieslietu ministrija, 2016.), no 2014.gada 1.aprīļa līdz 2019.gada 10. aprīlim ir reģistrēti 296 pieteikumi par pagaidu aizsardzību pret vardarbību. Ņemot vērā iepriekš minēto, autore uzskata, ka ir aktuāli pētīt šo jautājumu, jo laikam ejot cilvēki ir sākuši runāt par vardarbību, kas no pirmsākumiem tika uzskatīta tikai par ģimenes iekšējo lietu, kā arī rīkoties, lai to novērst un pasargāt sevi un savus tuviniekus no tās.

Pētījuma mērķis ir pagaidu aizsardzības pret vardarbību ģimenē tiesiska mehānisma izpēte, problēmu atklāšana, analīze un priekšlikumu izstrāde.

Pētījuma uzdevumi:

1. Veikt pagaidu aizsardzības pret vardarbību ģimenē jēdziena analīzi.
2. Izpētīt pagaidu aizsardzības pret vardarbību ģimenē tiesisko pamatu.
3. Veikt pagaidu aizsardzības pret vardarbību ģimenē tiesiskās kārtības izvērtējumu.

Pētījuma periods no 2018.gada 1.janvāra līdz 2019.gada 1.aprīlim. Pētījuma procesā ir izmantotas šādas pētniecības metodes: gramatiskā, semantiskā, vēsturiskā, analītiskā, sistēmiskā, salīdzinošā, teoloģiskā, statistikas analīzes metode.

1. Pagaidu aizsardzības pret vardarbību ģimenē jēdziens

Viduslaiku sabiedrībā, kuras pastāvēšana bija nemitīgi apdraudēta un lielā mērā atkarīga no panākumiem kaujas laukā, sieviete netika cienīta. Meitas parasti sagādāja rūpes un izdevumus, jo tās vajadzēja izaudzināt, nodrošināt pūru un izprecināt (*Goldmane, Kļaviņa, Misāne, Straube, 2010., 144. - 145.lpp.*).

Šodien sieviete ir tiesīga ne tikai mantot, liecināt, likumīgi pārtraukt grūtniecību, bet arī būt par augstākstāvošu amatpersonu vīrietim. Šodien sievietei ir gan tiesības, gan pienākumi. Partnera vardarbības izpausmju rezultātā sievietei ir tiesības tiesas ceļā aizsargāt sevi, lūgt aizliegumu tuvojties sev, savam mājoklim, atņemt vīrietim tiesības uz viņa paša bērniem, izlikt vīrieti no mājokļa tikai tāpēc, ka viņa ir sieviete un aizstāv savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā (*Balodis, Endziņš, Jundzis u.c., 2011., 38.-39.lpp.*).

Vardarbība ir cilvēktiesību, īpaši tiesību uz dzīvību, drošību, cieņu, fizisko un garīgu integritāti vispārīgs pārkāpums (*Vispārējā cilvēktiesību konvencija, 1948.*). Vardarbība ģimenē (*domestic violence*) ir viena no nopietnākajām problēmām, kas apdraud ģimeņu stabilitāti un labklājību, tā var izjaukt ģimeni un no paaudzes paaudzē atražot izkropļotu izpratni par attiecībām un ģimeni kopumā (*Vitte, 2017., 204.lpp.*). Bībelē ir uzsvērts, ka vecāku paraugs var spēcīgi ietekmēt bērnu gan pozitīvi, gan negatīvi (*Latvijas Bībeles biedrība, 2019., 22:6*). Pieredze un ģimenes modulis, kuru bērns piedzīvojis bērnībā, lielā mērā atstāj ietekmi uz viņa uzvedību sabiedrībā un uz viņa paša ģimenes modeli. Piedzīvotais bērnībā, protams, nav attaisnojums tēva, vīra, brāļa, dēla brutālajai rīcībai, bet var izskaidrot, kāpēc vīrietim ir izveidojusies agresīva daba. Sievas (sievietes) piekaušana, pēc Dieva teiktā, ir milzīgs grēks. Dieva Rakstos, Bībelē, ir lasāmi šādi vārdi: „Vīriem pienākas savas sievas mīlēt kā savu miesu. Kas mīl savu sievu, tas mīl sevi pašu. Jo neviens nekad vēl nav ienīdis pat savu miesu, bet katrs to kopj un glabā, [..]” (*Latvijas Bībeles biedrība, 2019., 5:28, 29*).

2. Pagaidu aizsardzības pret vardarbību ģimenē tiesiskais pamats

Vardarbība ģimenē ir fizisko, seksuālo, verbālo, emocionālo un ekonomisko aizskārums cikls, kura rezultātā var ciest jebkurš ģimenes loceklis – gan bērni, gan sievietes, gan vīrieši, gan vecvecāki, tomēr visbiežāk cieš sievietes un bērni (tai skaitā bērni, kas redz vardarbību pret savu māti vai kādu citu savu cilvēku). Vardarbības ģimenē noteicošā pazīme – ģimeniska, emocionāla vai tuvības saikne starp upuri un vardarbības veicēju. Vardarbības ģimenē mērķis ir iegūt pār otru cilvēku kontroli vai varu.

Veicot pētījumu autore veica vardarbības ģimenē tiesiskā pamata izpēti, apskatīja tiesu praksi, plašsaziņas un interneta resursus. Nolēmumu analīze tika veikta ar mērķi raksturot vardarbības ģimenē veidus, konstatēt visbiežāk, pieteikumus par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, minētos vardarbības veidus, kādu aizsardzības līdzekļus lūdz piemērot cietušās persona, un kā, apmierinot vai noraidot pieteikumus, savu viedokli motivē tiesa savos nolēmumos.

Fiziskā vardarbība - jebkurš fizisks aizskārums, piemēram, sišana, speršana, plaukas, raušana aiz matiem, žņaugšana, grūstīšana, stingra saķeršana aiz rokas, ieroču izmantošana u.c. (*Labklājības ministrija, 2018.*). Bērnu tiesību aizsardzības likuma 1.panta 11.punktā fiziska vardarbība skaidrota, kā bērna veselībai vai dzīvībai bīstams apzināts spēka pielietojums saskarsmē ar bērnu vai apzināta bērna pakļaušana kaitīgu faktoru iedarbībai (*Bērnu tiesību aizsardzības likums, 1998.*).

Rēzeknes tiesā 2015.gadā tika iesniegts pieteikums par pagaidu aizsardzību pret vardarbību no kādas pašvaldības bāriņtiesas puses, kas pārstāvēja C.T. intereses pieteikumā pret T.V. par pagaidu aizsardzību pret vardarbību. Pieteikumā bāriņtiesa minēja, ka atbildētājs ir vērsis fizisku, psiholoģisku, ekonomisku vardarbību pret savu nepilngadīgo dēlu, kā arī, lūdza izprasīt no policijas ekspertīzes slēdzienu par miesas bojājumu nodarīšanu nepilngadīgajam. Dotajā gadījumā prasītāja, atbildētājs un bērns dzīvoja vienā mājsaimniecībā, līdz ar ko, bāriņtiesa lūdza uzlikt atbildētājam par pienākumu atstāt mājokli, aizliegt atgriezties un uzturēties tajā. Prasītājas rīcībā pie prasības celšanas tiesā bija Pašvaldības bāriņtiesas sarunu protokoli, Sociālā dienesta atzinumu un pēc tam, pēc tiesas pieprasījuma, tika saņemts un pievienots lietas materiāliem, atzinums par miesas bojājumu nodarīšanu, kas kopumā deva pamatu pieteikumu apmierināt. Dotajā lietā, tiesa atzina, ka nebija pamata apšaubīt pieteikumā minētos faktus par fizisku un emocionālu vardarbību pret pašu prasītāju (fizisku personu) un viņu kopīgo nepilngadīgo bērnu no atbildētāja puses.

Ņemt vērā iepriekš minēto, autore uzskata, ka valstij jābūt spējīgai reaģēt nekavējoties, līdz ko ir saņemta informācija, uz pamattiesību apdraudējumu, negaidot, kad kāds no sabiedrības locekļiem kļūs par cietušo vai tiks iesaistīts noziedzīgā nodarījumā. Uz šo apstākli norādījusi arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa, kas 2009.gada 9.jūlija spriedumā lietā Opuz v. Turkey ir atzinusi, ka Turcija pārkāpusi Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 2., 3. un 14.pantu, jo tās iestādes nenodrošināja pieteicējas un viņas mātes aizsardzību pret vardarbību no prasītājas vīra puses, kā rezultātā mātes slepkavība netika novērsta. Šī sprieduma 153.punktā teikts, ka tad, kad valsts iestādēm esošā apdraudošā situācija ir zināma, tās nevar atsaukties uz cietušā attieksmi pret to un neveikt atbilstošus pasākumus, kas varētu novērst agresora radīto apdraudējumu personas fiziskajai integritātei.

Latvijā veiktajos pētījumos, aprakstos, publikācijās un normatīvajos aktos līdzās tiek lietoti divi jēdzieni psiholoģiskā vardarbība un emocionālā vardarbība (*Centrs "Marta", 2018.*). Kaut arī sākotnēji šķiet, ka šie vārdi ir sinonīmi, jēdzienu būtība ir atšķirīga.

Psiholoģiskā vardarbība - jebkurš verbāls, emocionāls vai psiholoģisks aizskārums, piemēram, regulāra draudu izteikšana, draudēšana ar fizisku vai seksuālu vardarbību, draudēšana par bērnu atņemšanu, apsūkāšana un noniecināšana, liegšana satikties ar draugiem un radniekiem u.c. (*Labklājības ministrija, 2018.*). Psiholoģiska vardarbība galvenokārt ir mutiska (verbāla) darbošanās pret otru personu: kliegšana, apvainošana, kritizēšana, likšanās justies vainīgam, izsmiešana vai draudēšana (*Ceplis, Liepiņa, Prišpetjeva, Rūpa, Sūniņa, Vilks, 2001, 111.lpp.*).

Balvu rajona tiesas 2017.gada jūlija spriedumā aprakstošā daļā minēts, ka K.V. divu gadu garumā, būdams alkohola ietekmē, regulāri, ne retāk, kā divas reizes nedēļā, pazemoja savas desmit un septiņus gadus vecās meitas, lamādams un apsūkādams necenzētiem vārdiem, piedraudēdams, ka izdzīs no mājām, aplies ar skābi, lai viņas kļūtu par kroplēm, iespicēs zāles, pēc kurām meitenes vairs nepamodīsies, draudēja vecākai meitai, ka izsauks bandītus, kuri par viņu ņirgāsies. Bez tam, K.V. uz durvju roktura mājas pusē, kur dzīvoja sieva un meitenes, uzlika sagrieztu žurku ar tai pieliktu zīmīti „Ar tevi būs tāpat”, kuru atrada vecākā meita. Turpināt savas darbības K.V. ieslēdza jaunāko meitu savā dzīvojamā telpā un nelaida pie mātes vismaz trīs dienas, tai laikā pieņemot ciemiņus un lietojot alkoholu. Apmēram pusotru gadu K.V. regulāri divas līdz trīs reizes mēnesī bez jebkāda iemesla pēra meitenes ar siksnu, sita ar metāla ķēdi pa rokām, grūstīja, draudēja, ka aizvedīs uz mežu vai purvu un noslīcinās, ja viņas par to stāstīs mātei (*Balvu rajona tiesas spriedums, 2017., Nr.11903001516.*). Dotajā lietā tika konstatēta ne tikai psiholoģiska un emocionāla vardarbība, bet arī cietsirdīga apiešanās ar mazgadīgajām.

Pēc autores domām ilgstoša fiziskā un emocionālā vardarbība sagādāja mazgadīgajām cietušajām ilgstošu emocionālo spriedzi, bremsējot normālu, bērnu vecumam atbilstošu pašizpaušmi, bērnu emocionālo attīstību, atstājot sekas abu bērnu psiholoģiskajā stāvoklī.

Atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 1.panta 12.punktā sniegtajai definīcijai emocionāla vardarbība ir bērna pašcieņas aizskaršana vai psiholoģiska ietekmēšana. Draudot, lamājoties un pazemojot bērnu, vardarbīgi izturoties pret tuviniekiem bērna klātbūtnē vai citādi kaitējot bērna emocionālajai attīstībai, tiek grauta viņa pašcieņa un apkārtējā pasaule kopumā.

Emocionālā vardarbība – ietver sevī dažādus uzvedības veidus, kas nodara ļaunumu personai vai bērnam, pret kuru tā ir vērsta, iznīcina personas pārliecību par sevi, tādējādi panākot patiešām spēcīgu emocionālu depresiju vai traumu (*Ruduša, 2012., 13.lpp.*). Emocionālās vardarbības jēdziena skaidrojums ir izklāstīts Ilzes Trapenieres, Lauras Ļebedevas un Sandras Sebres veiktajā pētījumā „Laulības, dzimstības un pozitīvu bērnu un vecāku attiecību veicinošo faktoru izpēte”, kur norādīts, ka emocionālā vardarbība ir kādas personas atkārtota, regulāri pausta negatīva attieksme pret citu personu (*Sebre, Ļebedeva, Trapenciene, 2004., 61.lpp.*).

Latvijas mērogā emocionālās vardarbības izpausmes gadījumu var minēt notikušo Aizkraukles bērnudārzā „Zīlītes”. Kur vienas grupiņas personāls – abas audzinātājas un auklīte, tika atstādinātas no savu tiešo pienākumu izpildes, jo pateicoties vairākas dienas veiktajam audioierakstam par notikušo grupā, tika konstatēts, ka abas audzinātājas un auklīte slikti izturējās pret trīsgadīgajiem audzēkņiem. Ierakstā dzirdamas ilgas bērna raudas, gan uzsaucieni aizvērt muti, gan iebiedēšanas vārdi, bērniem netika ļauts aiziet uz tualeti un viņiem nācās gulēt slapjās gultiņās (*Kinca, 2017.*). Neskatoties uz to, ka šis gadījums nav tieši saistīts ar vardarbību ģimenē, pēc autores domām, šāda pieaugušo cilvēku uzvedība, neapšaubāmi, nelabvēlīgi ietekmēja bērnu emocionālo veselību un atstāja ļoti lielu iespaidu uz bērna nākotni, t.i., kā bērns veidos attiecības, risinās konfliktus, komunicēs ar apkārtējiem, veidos savas ģimenes modeli.

Pieņemts, ka lielākie agresijas paudēji ir tieši vīrieši, taču ne reti arī viņi nonāk agresijas upuru lomā. Statistikas dati pierāda, ka no vardarbības gada laikā cietuši 1489 vīrieši, no tiem 85 vardarbību izjutuši savās ģimenēs (*Jauns.lv, 2014.*). Cietušie vīrieši lielākoties nav dzīvesbiedri, bet citi tuvinieki, piemēram, vecāki, kas cieš no pilngadīgiem bērniem. Pēc psiholoģes, kā arī krīžu un konsultāciju centra „Skalbes” priekšsēdētājas M.Ābeliņas vārdiem, salīdzinājumā ar sievietēm un bērniem, kuri vērsas pēc palīdzības krīžu centrā, vīriešu skaits ir krietni mazāks. Gadījumi, kad vīru fiziski vai emocionāli iespaidojusi paša sieva ir reti, par tiem retāk runā, līdz ar ko, šie gadījumi paliek ģimenes iekšējā lieta. Vīrieši par šādām situācijām runā reti vai nerunā vispār (*Jauns.lv, 2014.*). Bieži vien, sievietes, kas šādi rīkojas, pašas iepriekš cietušas no vīrieša vardarbības un tas ir izmisuma solis.

No tiesu prakses var minēt piemēru, kad Rēzeknes tiesā 2015.gadā tika iesniegts pieteikums par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, kurā prasītājs lūdza noteikt atbildētājam aizliegumu atrasties mājoklī, kurā pastāvīgi dzīvo prasītājs, tuvoties mājoklim tuvāk par 100 metriem, aizliegt satikties ar prasītāju un uzturēt ar to fizisku vai vizuālu saskari, jebkurā veidā sazināties ar prasītāju, aizliegt atbildētājam, izmantojot citu personu starpniecību, organizēt satikšanos vai jebkādā veidā sazināties ar prasītāju. Pieteikumā prasītājs norādīja, ka sniegs tiesā prasību pret A.I., kas ir viņa bijusī sieva, par bērna dzīves vietas noteikšanu pie prasītāja, uzturlīdzekļu piedziņu, bērna uzvārda maiņu. Novērtējot pieteikumā minēto, tiesa uzskatīja, ka pieteikums par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nav pamatots un noraidāms, jo tajā norādītie apstākļi par psiholoģiskās/emocionālās vardarbības vēršanu pret nepilngadīgo bērnu nedod pamatu pieņemt lēmumu par prasītāja M.A. pagaidu aizsardzību pret vardarbību, jo pret viņu pašu vardarbība netiek vērsta, kā to paredz Civilprocesa likuma 250.⁴⁵ panta pirmā un otrā daļa.

Autore uzskata, ka pie šādiem apstākļiem tika pamatoti pieņemts lēmums par pieteikuma noraidīšanu (nav publicēts), jo prasītājam nav pamata prasīt pagaidu aizsardzību sev. Turklāt prasītāja nodoms nākotnē sniegt prasību par bērna dzīves vietas noteikšanu arī nedod pamatu prasītājam, kā vecākam, prasīt sev pagaidu aizsardzību pret vardarbību, ja pret viņu tā netiek vērsta. Pēc autores domām, šajā gadījumā prasītājam bija jāņem vērā apstākļi, ka pagaidu aizsardzības līdzekļu izmantošana ir pieļaujama tikai atsevišķu kategoriju lietās,

kurās šāds Civilprocesa likumā paredzētais procesuālais aizsardzības līdzeklis ir tieši noteikts. Autore uzskata, ka šajā gadījumā, prasītājs vēlējas panākt sev vēlamu rezultātu (vēlējas ierobežot atbildētāju).

Seksuāla vardarbība - jebkurš seksuāls aizskārums, piemēram, izvarošana, uzspiests vai vardarbīgs dzimumakts, vardarbīga iesaistīšana seksuālās darbībās, seksuāla aizskaršana pret cietušās gribu u.c. (*Labklājības ministrija, 2018.*). Seksuālās vardarbības jēdziens ir daudzveidīgs, attiecas uz daudzām seksuāla rakstura darbībām (dažādos apstākļos un veidos). Vardarbība pret sievieti ir uz dzimumu balstīta vardarbīga rīcība, kā rezultātā rodas vai var rasties fizisks, seksuāls vai garīgs kaitējums vai ciešanas sievietei, ieskaitot arī draudus, piespiedu darbības vai patvaļīgu brīvības atņemšanu, neatkarīgi, vai tā notiek sabiedriskās vai privātās dzīves ietvaros (*Deklarācija par vardarbības pret sievieti izskaušanu, 1993.*).

Pētot tiesu praksi, autore konstatēja, ka tiesas atšķirīgi skaidro fizisko saskari ar cietušā ķermeni, tas ir, vai pieskaršanās cietušā ķermenim caur apakšveļu, apģērbu, palagu vai segu, atzīstama par fizisku saskari vai seksuālo vardarbību. Autore secina, ka seksuāla rakstura vardarbība nav saistīta tikai ar seksuālo vajadzību apmierināšanu, bet arī ar tieksmi pēc varas un kontroles, kā arī dažādām psihiskajām problēmām.

Ekonomiskā vardarbība - jebkura darbība, kas vērsta uz cietušās pakļaušanu, varmākam izmantojot savu pārāko finansiālo situāciju, piemēram, ienākumu slēpšana, cietušās ienākumu atņemšana, cenšanās nepieļaut, lai cietusī persona gūtu ienākumus, naudas došana, ja cietusī persona ir izpildījusi kādas prasības u.c. (*Labklājības ministrija, 2018.*). Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra savā pētījumā norāda, ka par ekonomisko vardarbību var uzskatīt sievietes atturēšanu pieņemt lēmumus par ģimenes finansēm, kā arī sievietes atturēšana no patstāvīgas iepirkšanās vai aizliegums strādāt ārpus mājas (*Heise, Pitanguy, Germain, Washington, 2010, p.72; European Union Agency for Fundamental Right, 2014*). No visiem vardarbības veidiem, ekonomiskā vardarbība nekādus draudus sievietes veselībai un dzīvībai nenodara.

TIS atrodams nolēmums no kura izriet, ka prasītāja iesniedzot tiesā pieteikumu ir norādījusi, ka pret viņu tiek vērsta ekonomiska vardarbība, jo atbildētājs nemaksājot uzturlīdzekļus, tādejādi atstājot viņu bez iztikas līdzekļiem. Pēc prasītājas viedokļa ekonomiskā vardarbība pret pieteicēju un bērnu tiek vērsta, jo atbildētājs bērnam uzturlīdzekļus maksā tikai pēc tiesas pagaidu nolēmuma pieņemšanas (*Rīgas apgabaltiesas civillietu tiesas kolēģijas lēmums, 2016., Nr. CA-1850/16/25*). Dotajā gadījumā pieteikums tika noraidīts ar lēmumu, jo no juridiska viedokļa šādi pušu starpā esošie strīdi tiek risināti vispārējās tiesvedības kārtībā, piemēram, lietās par uzturlīdzekļu piedziņu, nevis iesniedzot tiesā pieteikumu par pagaidu aizsardzības pret vardarbīgu, kā pagaidu civilprocesuālo līdzekli. Šajā gadījumā pieteikumā norādītās ziņas tiesa vērtēja, kā prasītājas subjektīvu apstākļu interpretāciju.

Vajāšana - jebkura atkārtota un sistemātiska personas nefiziska ietekmēšana ar mērķi radīt upurī bailes un trauksmes sajūtu, lai mainītu un panākt sev vēlamu cietušā uzvedību un paturētu kontroli pār cietušo. Vajāšana ir viens no vardarbības veidiem un ir izplatīts vardarbīgās partnerattiecībās – starp laulātajiem vai neregistrētā kopdzīvē dzīvojošām personām, kā arī starp bijušajiem partneriem. *Vardarbīga kontrole* - jebkura darbība, kas ietver aizskaršanu, seksuālu piespiešanu, draudus, pazemošanu, iebiedēšanu vai citas vardarbīgas darbības, kuru mērķis ir kaitēt, sodīt vai iebiedēt (*Centrs "Marta", 2018.*). Pētot tiesu praksi vajāšanas un vardarbīgas kontroles gadījumi iesniegtajos pieteikumos netika minēti. Savukārt no Labklājības ministrijas sniegtiem datiem izriet, ka apmēram 10 % vīriešu ar augstiem ienākumiem uzskata, ka mēģinājumi kontrolēt partneri, neļaut viņai tikt un kontaktēties ar ģimeni un draugiem, atstājot bez naudas vai atņemot mobilo tālruni vai oficiālus dokumentus (autovadītāja apliecību, personas apliecību) nav nepareizi (*Labklājības ministrija, 2018.*).

Apkopojot visu iepriekš minēto, autore secina, ka visu veidu vardarbība pret bērniem, sievietēm, vecāka gājuma cilvēkiem un pat vīriešiem izraisa faktisku vai potenciālu ļaunumu

veselībai, izdzīvošanai un pašcieņas attīstībai. Bērnībā gūtā traumējošā pieredze ilgtermiņā negatīvi ietekmē indivīda veselību. Depresija, izolācijas sajūta, zema pašapziņa, atkarību izraisīto vielu un alkohola lietošana ir visbiežāk sastopamie ilgtermiņa efekti. Bērna ļaunprātīga izmantošana un atstāšana novārtā parasti nav tikai atsevišķs gadījums, visdrīzāk cietušie bērni to ir piedzīvojuši atkārtoti un vienlaikus dažādos veidos.

Pētījuma izstrādes gaitā tika analizēta pagaidu aizsardzība pret vardarbību ģimenē, pētījuma mērītis ir sasniegts un ir izpildīti visi uzdevumi. Veiktā analīze ļauj konstatēt nepilnības, kuru novēršanai nepieciešams meklēt risinājumu. Izpētes prizma ļauj autorei identificēt tiesiskā regulējuma pilnveidošanas ievirzes.

Secinājumi un priekšlikumi

Sabiedrībā ir diezgan augsts tolerances līmenis pret vardarbību, kas notiek privātajā (ģimenes) sfērā. Neskatoties uz to, ka normatīvai regulējums pastāv vairāk nekā 4 gadus, cilvēki, kas redz vai nojauš par vardarbību ģimenē, mēģina neiejaucies, jo uzskata, ka tā ir tikai ģimenes iekšējā lieta. Līdz ar to, *nepieciešams iemācīt cilvēkiem ziņot par vardarbību, izglītot sabiedrību*, jo sabiedrībai ziņojot tiek iesaistītas kompetentās iestādes, kurām ir dotas visas iespējas novērst vardarbību ģimenē un aizsargāt cietušās personas.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 73.pants nosaka (pieprasa), ka jebkurai pieaugušajam par jebkādu vardarbību pret bērnu, tajā pašā dienā, kad tas tika zināms, ir obligāti jāziņo tiesību sargājošām iestādēm. Taču tas ne vienmēr tiek darīts, līdz ar to, *izglītojot sabiedrību par šo likumā noteikto prasību tiks nodrošināta likuma normas ievērošana*. Ar to arī tiks atrisināta problēma par informācijas trūki tieši par palīdzības un rehabilitācijas pakalpojumu klāstu no vardarbības ģimenē cietušajiem. Izmantojot visus iespējamus informācijas izplatīšanas veidi vardarbība tiks atpazīta un atklāta.

Bez tam, jāizslēdz iespēja, kad iesniegtais pieteikums tiesā tiek izmantots, nevis kā reāls instruments problēmas risināšanai, bet gan līdzeklis lai ierobežotu vai liegtu pretējās puses tiesības, kādas ir paredzētas normatīvajos aktos. Bieži vien procesa dalībnieki nevērtē pieteikuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nozīmīgumu un ne reti pieteikums tek iesniegts ilgstošā pušu strīdā, lai tādā veidā izceltu savu viedokli un pozīciju par izskatāmo strīdu. Līdz ar to, *nepieciešams izveidot kārtību*, kad vardarbības ģimenē konstatēšanas gadījumā tiek īstenots secīgs darbību kopums, kurš palīdz nekavējoties reaģēt uz notiekošo. Dotajā gadījumā jāpopularizē starpiestāžu sadarbība. Piemēram:

- 1) ja cietušais savas gribas vai nezināšanas dēļ pats nevēršas pēc palīdzības, pēc informācijas saņemšanas, ar ģimeni nekavējoties sazinās sociāls dienests;
- 2) cietušais tiek informēts par viņa tiesībām un pienākumiem, ja no vardarbības cieš bērns;
- 3) cietušajam tiek nodrošināts pakalpojumu kopums, kurā ietilpst cietušā sociālā rehabilitācija, juridiskā un psiholoģiskā palīdzība;
- 4) gadījumā, kad tiek konstatēti ievainojumi un simptomi, tie tiek reģistrēti, aprakstot to veidu, lokalizāciju, izmēru, krāsu un vecumu, tiek fiksēti emocionālie un psiholoģiskie simptomi.

Situācijās, kad ģimenē novērojama pārmērīga alkoholisko vai narkotisko vielu lietošana, kuras rezultātā tiek pielietota vardarbība, *valsts līmenī nepieciešams izveidot un piedāvāt rehabilitācijas programmas vardarbības veicējam*. Sākotnēji jāpiesaista ģimenes ārsti, kuri veic sākotnēju situācijas izpēti, veselības stāvokļa pārbaudi un nosaka ārstēšanos. Turpmāk ar ģimenes ārsta nosūtījumu pacients tiek nosūtīts apmeklēt valsts apmaksāto narkologu. Vienlaicīgi jāturpina darbs ar psihologu vai psihiatru, lai vardarbības veicējs apzinātos savu darbību sekas un uzņemtos vainu par nodarīto, nevis noveltu visu vainu uz apkārtējiem apstākļiem vai cietušo. Motivējot pacientu ir jānorāda ieguvumi, kādus pacients gūs atsakoties no alkoholisko vai narkotisko vielu lietošana, saglabājot veselību un ģimeni.

Valsts prioritāte ir veseli un laimīgi bērni, kuri jūtas droši ģimenē. Ja no vardarbības vai vecāku nolaidības cieš bērns, tad tas nekavējoties jāizņem no ģimenes un jāievieto labvēlīgā vidē (viens vai ar otru ģimenes locekli). Bērniem, kuri paši ir cietuši no vardarbības vai ir bijuši liecinieki vardarbībai ģimenē, jāsniedz medicīniska un psiholoģiska palīdzība, jānodrošina sociālā rehabilitācija, drošība (piemēram, iespēja atrasties krīzes centrā kopā ar cietušo pieaugušo), jānodrošina iespēja dzīvot audžu ģimenē, jāieceļ aizbildnis, bet vardarbības veicējam jāpiemēro aizliegums tuvoties.

Latvijas tiesu praksē vēl nav izveidojies priekšstats par ekonomisko vardarbību, Ekonomiskas vardarbības jēdzienu izteikt šādā redakcijā: *Ekonomiska vardarbība – sava finansiālā stāvokļa un varas izmantošana, kas liedz otrai personai patstāvīgi rīkoties ar saviem un uzticētajiem viņai naudas līdzekļiem, kā arī, naudas līdzekļu atņemšana, paturēšana sev vai izsniegšana ar nosacījumu, ja otra persona ir izpildījusi kādu prasību.*

Izmantotā literatūra un avoti

1. *Bērnu tiesību aizsardzības likums* (22.07.1998.). LR likums ar groz. līdz 03.05.2018. <https://likumi.lv/doc.php?id=49096>, sk.18.03.2019.
2. *Civilprocesa likums* (14.10.1998.). LR likums ar groz. līdz 28.02.2019. <https://likumi.lv/ta/id/50500>, sk. 10.03.2019.
3. *Deklarācija par vardarbības pret sievieti izskaušanu* (20.12.1993.). Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālās Asamblejas rezolūcija Nr.48. http://www.lm.gov.lv/upload/berns_gimene/bernu_tiesibas/akti/pret_vardarbibu_sievietes.pdf, sk. 15.04.2019.
4. *Eiropas Cilvēktiesību Konvencija* (04.11.1950.). Eiropas Padomes valdību konvencija ar groz., kas izdarīti ar 11. un 14.protokoliem, iekļaujot protokolus Nr.1, 4, 6, 7, 12, 13 un 16. https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_LAV.pdf, sk. 10.04.2019.
5. *Kārtība, kādā novērš vardarbības draudus un nodrošina pagaidu aizsardzību pret vardarbību* (31.03.2014.). LR Ministru kabineta noteikumi Nr.161. <https://likumi.lv/doc.php?id=265314>, sk. 11.03.2019.
6. *Latvijas Republikas Satversme* (15.02.1922.). LR likums ar groz. 04.10.2018. <https://likumi.lv/doc.php?id=57980>, sk. 10.03.2019.
7. *Par policiju* (04.06.1991.). LR likums ar groz. līdz 14.03.2019. <https://likumi.lv/doc.php?id=67957>, sk. 11.03.2019.
8. *Vispārējā cilvēktiesību konvencija* (10.12.1948.). Apvienoto Nāciju Organizācija. <http://www.tiesibsargs.lv/lv/pages/tiesibu-akti/ano-dokumenti/ano-vispareja-cilvektiesibu-deklaracija>, sk. 12.04.2019.
9. Balodis, K. (2007). *Ievads civiltiesībās*. Rīga: Zvaigzne ABC. 383 lpp.
10. Balodis, R., Endziņš, A., Jundzis, T. u.c. (2011). *Latvijas Republikas Satversmes komentāri*. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs. Rīga: Latvijas Vēstnesis. 864 lpp.
11. Birkavs, V., Vēbers, J. (1994). *Juridisko terminu vārdnīca*. Rīga: Izdevniecība „AVOTS”. 243 lpp.
12. Centrālā statistikas pārvalde (2019). *Noslēgto un šķirto laulību skaits*. <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/iedzivotaji/laulibas>, sk. 10.04.2019.
13. Centrs “Marta” (2018). *Vardarbība ģimenē*. <http://marta.lv/marta-darbiba/vardarbiba>, sk. 9.04.2018.
14. Ceplis, D., Liepiņa, L., Prišpetjeva, J., Rūpa, T., Sūniņa, V., Vilks, A. (2001). *Bērns un kriminalitāte: metodiski informatīvo materiālu krājums*. Rīga: „Izdevniecība RaKa”. 363 lpp.
15. European Union Agency for Fundamental Right (2014) *Violence against women: an EU-wide survey*. Main results. 200 p. <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>, sk. 9.04.2019.
16. Goldmane, S., Kļaviņa, A., Misāne, I., Straube, L. (2010). *Vēsture pamatskolai viduslaiki*. Rīga: Zvaigzne ABC. 160 lpp.
17. Heise, L.L., Pitanguy, J., Germain, A., Washington, D.C. (2010). *Violence Against Women: The Hidden Health Burden*. *World Bank Discussion Papers*, 86 p. Retrieved 10.04.2019. from <http://documents.worldbank.org/curated/en/489381468740165817/pdf/multi0page.pdf>
18. Jauns.lv (29.01.2014.). *Latvijā agresiju pret vīriešiem izrāda pašu sievas. Un viņi klusē...* <https://jauns.lv/raksts/zinas/95511-latvija-agresiju-pret-viriesiem-izrada-pasu-sievas-un-vini-kluse>, sk. 11.04.2018.
19. Kinca, A. (20.03.2017.). *Emocionāla vardarbība bērnudārzā Aizkrauklē atklāj ar slēptiem ierakstiem diktofonā*. <http://www.lsm.lv/raksts/latvija/zinas/emocionalo-vardarbibu-bernu-darza-aizkraukle-atklaj-ar-sleptiem-ierakstiem-diktoфона.a228937>, sk. 10.04.2019.
20. Labklājības ministrija (08.03.2018.). *Kas ir fiziska vardarbība?* Animācijas klips. <https://www.youtube.com/watch?v=UbaU7w4fcDg>, sk. 28.03.2019.

21. Labklājības ministrija (12.03.2018.). *Kas ir psiholoģiska vardarbība?* Animācijas klips. <https://www.youtube.com/watch?v=PFzXpSIDT30>, sk. 28.03.2019.
22. Labklājības ministrija (2018). *Vardarbības ģimenē izplatība Latvijā*. <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/ciesanas-no-vardarbibas-gimene-29-gadu-garuma-natalijas-stasts.a318120/>, sk. 28.03.2019.
23. Labklājības ministrija (28.03.2018.). *Kas ir ekonomiska vardarbība?* Animācijas klips. <https://www.youtube.com/watch?v=OyTvX-II-IY>, sk. 28.03.2019.
24. Labklājības ministrija (28.03.2018.). *Kas ir seksuālā vardarbība?* Animācijas klips. <https://www.youtube.com/watch?v=A8ZWe8-qlXc>, sk. 28.03.2019.
25. Latvijas Bībeles biedrība (2019). *Pāvila vēstule Efeziešiem 5:28, 29*. <http://www.bibelesbiedriba.lv/latviesu-bibele/pavilaefezejiem/Efezgr5.htm>, sk. 12.04.2019.
26. Latvijas Bībeles biedrība (2019). *Salamana Pamācības 22:6*. <http://www.bibelesbiedriba.lv/latviesu-bibele/salamanapamaciba/salamanapamacibas22>, sk. 12.04.2019.
27. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2004.gada 11.oktobra spriedums Nr. 2004-02-0106 "Par Civillikuma 155.panta sestās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 110.panta pirmajam teikumam un Eiropas Konvencijas par to bērnu tiesisko statusu, kuri nav dzimuši laulībā, 4.pantam". *Latvijas Vēstnesis*, Nr.161.
28. Ruduša, V. (2012). *Emocionālā vardarbība*. Rīga: „Izdevniecība RaKa”. 157 lpp.
29. Sebre, S., Ļebedeva, L., Trapenciēre, I. (2004). *Laulību, dzimstības un pozitīvu bērnu un vecāku attiecību veicinošo faktoru izpēte*. Pētījums. Rīga: Centrs pret vardarbību „Dardedze”. <http://www.lm.gov.lv/text/1107>, sk. 20.03.2019.
30. Tieslietu ministrija (2016) *Informatīvs materiāls par tiesu reformu Latgales reģionā*. https://tiesas.lv/Media/Default/Court/Tiesu%20reforma_Latgale_26%200116.pdf, sk. 10.04.2019.
31. Tiesu informācijas sistēma (2019). *TIS statistika*. https://tis.ta.gov.lv/tisreal?FORM=TIS_STaT_O, sk. 28.03.2019.
32. Vitte, Ā. (2017). Ģimenes tiesības. *Latvijas tiesību sistēma*. Kolektīvā monogrāfija. Rīga: SIA "Biznesa augstskola Turība", 193.-206.lpp.
33. Vjaterē, L., Vjaterē, I., (2004). *Bieži lietoti jēdzieni un termini*. Skaidrojošā vārdnīca. Rīga: SIA „Izdevniecība Avots”. 621 lpp.
34. *Balvu rajona tiesas 2017.gada 15.jūlija spriedums krimināllietā Nr.11903001516*.
35. *Rīgas apgabaltiesas civillietu tiesas kolēģijas 2016.gada 12.aprīļa lēmums civillietā Nr. CA-1850/16/25*.

Summary

Upon changes in the legislation, at all levels of society it is recognized that domestic violence is not an internal matter of a family, but a problem of the whole society; hence, the competent authorities have an obligation to react immediately to the ongoing incidents. Amendments to the laws (namely, Civil Procedure Law, Criminal Law, Law on Orphan's Courts, Law on Police, the Regulation of the Cabinet of Ministers No. 161 „Procedures for Preventing Threat of Violence and Providing Temporary Protection against Violence” of 25/03/2014 etc.) provide real instruments for action by a victim and institutions. Currently, the police can detain an abuser or limit his/her actions for a specific period of time; whereas during this time, the victim may begin to take actions and protect him/herself and his/her family members. In cases where a child is the one subjected to violence, the application may be submitted on behalf of the child by one of the parents, guardian, Orphan's Court or public prosecutor. The legislator provided for a procedure of temporary protection against domestic violence which is very convenient in terms of submission to court, in order to make it as accessible as possible to anyone.

Analysing the regulation on Temporary Protection Against Violence, the author concluded that in the society there is a comparatively high level of tolerance towards violence in the private (family) sphere. People who see or perceive domestic violence try not to involve, because they think it's just the internal matter of the family. On the other hand, the subjects of violence remain silent, thereby allowing the abuser to continue his/her actions. Despite the fact that the regulation incorporated in the Civil Procedure Law provides for prevention of domestic violence, often the application submitted to court is used to limit or deprive of rights of the opposing party, which are provided in laws and regulations, instead of using it as a real instrument for solving the problem.

Referring to the abovementioned, it is necessary to continue work on public education, to be able to prevent domestic violence, and in case of domestic violence, to be able to react as quickly as possible and provide the necessary assistance to victims and abuser.